Förslag på: Vägledning om identifiering och erkännande av OECM:er i marin miljö

Bilaga 2 till regeringsuppdraget om OECM:er i marin miljö

Utkast

Utk

Förslag på: Vägledning om identifiering och erkännande av OECM:er i marin miljö

Bilaga 2 till regeringsuppdraget om OECM:er i marin miljö

Den här rapporten har tagits fram av Havs- och vattenmyndigheten. Myndigheten ansvarar för rapportens innehåll och slutsatser

Utkast

Den här rapporten har tagits fram av Havs- och vattenmyndigheten.
Myndigheten ansvarar för rapportens innehåll och slutsatser.

© HAVS- OCH VATTENMYNDIGHETEN | Datum: Klicka här för att ange datum.

ISBN: Ange ISBN nummer. Omslagsfoto: Ange Namn/Företag

Havs- och vattenmyndigheten | Box 11 930 | 404 39 Göteborg | www.havochvatten.se

Utkast

Förord

Denna vägledning har tagits fram av Havs- och vattenmyndigheten som stöd för att identifiera och erkänna andra effektiva områdesbaserade bevarandeåtgärder (other effective area-based conservation measures – OECM:er) i Sveriges marina miljö.

Syftet är att bidra till en tydlig, transparent och kunskapsbaserad process för hur OECM:er i marin miljö kan identifieras, bedömas och erkännas i Sverige, i linje med internationella kriterier och regional samsyn.

I det globala Kunming–Montréal-ramverket för biologisk mångfald (2022) har parterna i Konventionen om biologisk mångfald (CBD) enats om att förlusten av biologisk mångfald ska hejdas och vändas senast 2030. Som ett viktigt delmål (mål 3) ska minst 30 procent av världens land- och havsområden bevaras genom skyddade områden och OECM:er. Även EU:s strategi för biologisk mångfald till 2030 slår fast att minst 30 procent av havet inom EU:s territorium ska bevaras. I båda fallen är 30-procentsmålet ett verktyg för att nå det övergripande målet om att stoppa förlusten av biologisk mångfald – inte ett mål i sig.

Vägledningen tar sin utgångspunkt i definitioner och principer beslutade inom CBD och bygger vidare på vägledningar från IUCN, FAO och EU samt på den gemensamma förståelsen av begreppet inom de regionala havskonventionerna Helcom och Ospar. Mot denna bakgrund är OECM:er inte avsedda att utgöra ett ”svagare” alternativ till skyddade områden, utan ett sätt att synliggöra och säkra befintliga områdesbaserade åtgärder som sammantaget ger nettopositiva och långsiktigt hållbara effekter på biologisk mångfald.

Utkast

Sammanfattning

Vägledningen beskriver hur andra effektiva områdesbaserade bevarandeåtgärder (OECM:er) i marin miljö kan identifieras, bedömas och erkännas i Sverige. Den ger ett gemensamt arbetssätt genom en administrativ process, ett bedömningsflöde med tillhörande bedömningsprotokoll och en modell för fördjupad analys av komplexa fall. Vägledningen riktar sig till myndigheter, länsstyrelser, kommuner, sektorsmyndigheter och andra aktörer som ansvarar för eller påverkar områdesbaserade åtgärder i havet.

I dokumentet samlas de kriterier, begrepp och arbetssteg som behövs för att bedöma andra effektiva områdesbaserade bevarandeåtgärder (OECM:er) i Sveriges marina miljö. Vägledningen utgår från områden där redan beslutade åtgärder eller pågående verksamheter sammantaget ger positiva effekter på biologisk mångfald, och beskriver hur sådana områden kan identifieras, bedömas och erkännas som OECM:er. Genom att knyta ihop en administrativ process, ett bedömningsflöde med tillhörande bedömningsprotokoll och en modell för fördjupad analys ger vägledningen ett praktiskt stöd till de aktörer som arbetar med områdesbaserade åtgärder i havet.

Vägledningen bygger på tre bärande principer för marina OECM:er: bedömning från fall till fall, krav på nettopositiv påverkan på biologisk mångfald och krav på rimlig långsiktighet. Ett område kan inte erkännas som OECM enbart utifrån att en viss typ av verksamhet eller åtgärd/reglering finns på plats; bedömningen måste utgå från hur områdets arter och livsmiljöer påverkas av verksamheten/åtgärden. Samma typ av verksamhet eller åtgärd kan ge helt olika effekter beroende på platsens arter och livsmiljöer. Bedömningen ska också visa att effekten med rimlig säkerhet kan upprätthållas över tid, dels genom verksamheten/åtgärdens befintliga styrmedel (till exempel lagar, föreskrifter eller tillstånd) för området, dels – när det behövs – genom en överenskommelse mellan HaV och ansvarig aktör och en planerad uppföljning.

Tillvägagångssättet beskrivs i form av en administrativ process med fyra steg: förslag, granskning, beslut och uppföljning. Förslagsställare kan vara myndigheter, länsstyrelser, kommuner, sektorsmyndigheter, verksamhetsutövare eller andra aktörer som identifierar ett potentiellt OECM och tar fram underlag. Havs- och vattenmyndigheten (HaV) ansvarar för bedömningen mot kriterierna och utvecklar den i dialog med berörda aktörer; länsstyrelser bidrar särskilt med regional och lokal kunskap. För att säkra långsiktighet och tydlig ansvarsfördelning lyfts överenskommelser och eventuella förvaltningsplaner fram som praktiska verktyg, särskilt i mer komplexa fall där flera aktörer är involverade och förvaltningen behöver samordnas.

Som konkret stöd i bedömningen introducerar vägledningen två verktyg. Det första är ett bedömningsflöde med nio steg, från beskrivning av verksamhet eller åtgärd och geografisk avgränsning till naturvärden, påverkanstryck, nettoeffekt på biologisk mångfald och långsiktighet. Bedömningsflödet används alltid och dokumenteras i ett bedömningsprotokoll, vilket både fungerar som arbetsunderlag och som spårbart beslutsunderlag. Det andra verktyget är en modell för fördjupad bedömning av komplexa fall, som bygger på en matris där områdets ekosystemkomponenter (arter och livsmiljöer) och deras känslighet för olika påverkansfaktorer vägs samman med områdes förändrade påverkanstryck för att bedöma vilka arter och livsmiljöer som påverkas positivt i områden och vilka som eventuellt påverkas negativt. En sammanvägd

Utkast

bedömning av nettoeffekten på biologisk mångfald tas därefter fram. Arter och livsmiljöer med höga naturvärden och behov av skydd får större tyngd. Ett verktyg för modellen är under utveckling.

Innehållsmässigt består vägledningen av sex kapitel. Inledningen förklarar begreppet OECM, de internationella ramarna (CBD, Kunming–Montréal-ramverket, EU, Helcom och Ospar) samt syfte, mål, tillämplighet och de tre grundläggande principerna. Därefter följer kapitlet om den administrativa processen (kapitel 2), bedömningsflödet och bedömningsprotokollet (kapitel 3), en översikt över typer av verksamheter och åtgärder som kan ha potential att utgöra OECM:er (kapitel 4), och modellen för fördjupad bedömning av ett potentiellt OECM:s effekt på biologisk mångfald (kapitel 5). Vägledningen avslutas med ett kapitel som kort sammanfattar huvudbudskapen och betonar behovet av fortsatt lärande och uppdatering allteftersom erfarenheter byggs upp.

Vägledningen är avsedd att användas av myndigheter, länsstyrelser, sektorsmyndigheter, kommuner och verksamhetsutövare som kan initiera, förvalta eller påverka områdesbaserade åtgärder i havet. Den ska stödja ett enhetligt arbetssätt för att identifiera vilka befintliga områden och åtgärder som kan erkännas som OECM:er, hur bedömningen ska dokumenteras och hur erkända OECM:er kan följas upp över tid. Samtidigt kan vägledningens principer och arbetssätt, särskilt fall-till-fall-bedömning, krav på nettopositiv effekt och hantering av långsiktighet, ge stöd även i utvecklingen av OECM-arbete i sötvattensmiljöer.

Utkast

Innehåll

1 Inledning ... 10

1.1 Vad är OECM:er och vilka internationella ramar finns? ... 10

1.2 Syfte och mål med vägledningen ... 12

1.3 Tillämplighet ... 12

1.4 Viktiga principer i arbetet med marina OECM:er ... 12

1.4.1 Från fall till fall ... 12

1.4.2 Nettopositiv påverkan på biologisk mångfald ... 13

1.4.3 Långsiktighet – krav och praktisk hantering ... 14

2 *Arbetshypotes*: Administrativ process för bedömning och erkännande av OECM:er i marin miljö ... 16

2.1 Fördjupningar ... 19

2.1.1 Remissrundor som möjlighet ... 19

2.1.2 Överenskommelser och förvaltningsplaner som verktyg för långsiktighet ... 19

3 Bedömningsflöde för identifiering av OECM:er i marin miljö ... 21

3.1 Bedömningsflödet ... 21

3.1.1 Syfte och användning av bedömningsflöde ... 21

3.1.2 Bedömningspunkt 1: 🛠️ Vilken verksamhet eller åtgärd gäller det? ... 22

3.1.3 Bedömningspunkt 2: 🌐 Är verksamheten/åtgärden möjlig att avgränsa geografiskt? ... 22

3.1.4 Bedömningspunkt 3: ⏱️ Är verksamheten/åtgärden pågående idag? ... 22

3.1.5 Bedömningspunkt 4: 🌱 Finns relevanta naturvärden i området? ... 23

3.1.6 Bedömningspunkt 5: 🌊 Vilka påverkansfaktorer finns i området? ... 23

3.1.7 Bedömningspunkt 6: 📉 Har verksamheten/åtgärden förändrat påverkanstrycket i området? ... 24

3.1.8 Bedömningspunkt 7: 🐟 Hur påverkas arter och livsmiljöer i området? ... 24

3.1.9 Bedömningspunkt 8 – ⚖️ Är den samlade effekten på biologisk mångfald, ekosystemtjänster och funktioner tydligt positiv? ... 25

3.1.10 Bedömningspunkt 9: 🔭 Kan den positiva effekten säkerställas långsiktigt? ... 27

3.1.11 Sammanfattning ... 27

3.2 Bedömningsprotokoll ... 30

4 Verksamheter och åtgärder ... 30

Utkast

5 Fördjupad bedömning av ett potentiellt OECM:s effekt på biologisk mångfald 32
5.1 Underlag och koppling till känslighetsmatris 32
5.2 Matrisens struktur 33
5.3 Steg 1 – Identifiera ekosystemkomponenter (arter och livsmiljöer) 35
5.4 Steg 2 – Beskriv förändringen av påverkanstryck i området jämfört med utanför (y-axeln) 35
5.5 Steg 3 – Bedöm det potentiella OECM:ets effekt per kombination 36
5.6 Steg 4 – Summering per ekosystemkomponent 37
5.7 – Prioritering i kombination med Mosaics naturvärdespoäng 37
5.8 Osäkerheter och begränsningar 38
6 Avslutande ord 38

Utkast

1 Inledning

Denna vägledning har tagits fram av Havs- och vattenmyndigheten som ett stöd för att identifiera, bedöma och erkänna andra effektiva områdesbaserade bevarandeåtgärder (OECM:er) i Sveriges marina miljö. Vägledningen är en central del i arbetet med att uppfylla Sveriges nationella och internationella åtaganden om biologisk mångfald, däribland målsättningen att minst en tredjedel av havsmiljön ska bidra till bevarande till år 2030.

1.1 Vad är OECM:er och vilka internationella ramar finns?

OECM står för *Other Effective area-based Conservation Measures*, på svenska andra effektiva områdesbaserade bevarandeåtgärder. Det handlar om geografiskt avgränsade områden som inte är formellt skyddade i syfte att skydda biologisk mångfald[1], men där förvaltningen ändå leder till långsiktigt positiva effekter för biologisk mångfald. Syftet med åtgärderna är sällan naturvård i sig, men resultatet blir ändå att naturvärden bevaras över tid.

Begreppet OECM fastställdes av Konventionen om biologisk mångfald (CBD) vid COP14 2018 (beslut 14/8)[2], och lyder enligt följande:

> *"A geographically defined area other than a Protected Area, which is governed and managed in ways that achieve positive and sustained long-term outcomes for the in-situ conservation of biodiversity, with associated ecosystem functions and services and where applicable, cultural, spiritual, socio-economic, and other locally relevant values."*

Fyra kriterier ska uppfyllas för att ett område ska kunna erkännas som OECM:

A. Det är inte ett formellt skyddat område[1] (så som t.ex. naturreservat och Natura 2000).
B. Förvaltningen är långsiktigt säkrad
C. Det finns påvisbara positiva effekter för biologisk mångfald
D. Även andra värden, så som ekosystemtjänster, ekologiska funktioner och lokala värden, samt relevanta kultur- eller socioekonomiska värden kan inkluderas

OECM:er utgör ingen ny form av områdesskydd som pekas ut genom nya beslut, utan erkänns som OECM:er i befintliga, geografiskt avgränsade områden där redan beslutade åtgärder eller pågående verksamheter sammantaget ger långsiktigt positiva effekter på biologisk mångfald. I

[1] I Sverige inkluderas följande skyddsformer i formella skyddade områden i marin miljö med syfte att skydda biologisk mångfald: Naturreservat, nationalparker, naturvårdsområden, biotopskyddsområden och djur- och växtskyddsområden med syften och föreskrifter kopplade till den marina miljön, Natura 2000-områden med utpekade marina naturtyper 1110–1180, 1610–1620, 1650 och 8330 (SCI) samt de marina arterna 1351, 1364, 1365 och 1938 (tumlare och de tre sälarterna) samt Natura 2000-områden för fåglar i marin miljö (SPA).

[2] CBD (2018). Decision 14/8: Protected areas and other effective area-based conservation measures. Conference of the Parties to the Convention on Biological Diversity, COP14, Sharm El-Sheikh. https://www.cbd.int/doc/decisions/cop-14/cop-14-dec-08-en.pdf

Utkast

vissa fall kan dock ytterligare förvaltningsåtgärder läggas till för att förstärka och säkra denna positiva effekt över tid.

Utgångspunkten för arbetet med OECM:er är definitionen och kriterierna som beslutats inom CBD. Med den grunden har flera vägledningar tagits fram som stöd för tolkning och praktisk tillämpning:

- **CBD** COP14 (2018): fastställer definitionen av OECM:er och de övergripande kriterierna för när områden kan erkännas som OECM:er. [3]
- **IUCN WCPA** (2019): globala riktlinjer för hur OECM:er kan identifieras, bedömas och rapporteras.[4]
- **EU**-kommissionen (2020)[5] och Eionet/EEA (2023)[6]: anger EU:s mål för områdesskydd (”30×30”) och hur OECM:er kan rapporteras i NatDA (tidigare CDDA) via kategori B.
- **FAO** (2022): handbok med metodstöd för att identifiera, utvärdera och rapportera om OECM:er kopplade till fiske i marin miljö.[7]
- **Helcom** (2023): regional gemensam förståelse för Östersjön och ett beslutsträd för att identifiera potentiella OECM:er.[8]
- **IUCN WCPA** (2024) i europeisk kontext: OECMs in Europe: The way forward – belyser hur OECM:er kan bidra till att nå 30×30-målet i Europa och sammanfattar erfarenheter och rekommendationer för fortsatt arbete.[9]
- **Ospar** (2025): vägledning för identifiering och erkännande av OECM:er i Nordostatlanten.[10]

I det **globala Kunming–Montréal-ramverket för biologisk mångfald** (2022) har parterna i CBD enats om att minst 30 procent av världens land- och havsområden ska bevaras till år 2030 (mål 3)[11]. I detta mål inkluderas både formellt skyddade områden och OECM:er. På så sätt har OECM:er blivit en viktig komponent i det internationella arbetet med att bygga upp ett

[3] CBD COP14 (2018). Decision 14/8: Protected areas and other effective area-based conservation measures. Secretariat of the Convention on Biological Diversity. Definitionen finns i operativ punkt 2. https://www.cbd.int/doc/decisions/cop-14/cop-14-dec-08-en.pdf

[4] IUCN-WCPA Task Force on OECMs (2019). Recognising and reporting other effective area-based conservation measures. Gland, Switzerland: IUCN. https://doi.org/10.2305/IUCN.CH.2019.PATRS.3.en

[5] Europeiska kommissionen (2020). EU:s strategi för biologisk mångfald för 2030 – Återställa naturen i vårt liv. COM (2020) 380 final. Fulltext (svenska): https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0380

[6] Eionet/EEA (2023). CDDA data collection 2023 (nu: NatDA). Eionet/European Environment Agency. Anger att OECM kan rapporteras via kategori B i NatDA (tidigare CDDA). Info: https://www.eionet.europa.eu/news/cdda-data-collection-2023

[7] FAO (2022). A handbook for identifying, evaluating and reporting other effective area-based conservation measures (OECMs) in marine fisheries. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations. ISBN 978-92-5-137359-0. Fulltext: https://openknowledge.fao.org/handle/20.500.14283/cc3307en

[8] HELCOM (2023). Regional common understanding of the OECM criteria and potential OECM identification tree. HELCOM. https://helcom.fi/wp-content/uploads/2023/06/Regional-common-understanding-of-the-OECM-criteria-and-potential-OECM-identification-tree.pdf

[9] Stolpe, G., Howland, E. & Upton, J. (2024). OECMs in Europe: The way forward. IUCN WCPA Issues Paper Series No. 1. Gland, Switzerland: IUCN. Fulltext (PDF): https://iucn.org/sites/default/files/2024-05/oecms-in-europe-final.pdf

[10] OSPAR Commission (2025). OSPAR guidance on identifying and recognising Other Effective Area-Based Conservation Measures (OECMs) in the North-East Atlantic (OSPAR Agreement 2025-07e). London: OSPAR Commission. Fulltext: https://www.ospar.org/documents?v=63650

[11] CBD (2022). Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework: Decision 15/4, COP15, Montréal. https://www.cbd.int/doc/decisions/cop-15/cop-15-dec-04-en.pdf

representativt, funktionellt och ekologiskt sammanhängande nätverk av skyddade områden och OECM:er.

Även **EU:s strategi för biologisk mångfald** slår fast att minst 30 procent av havet inom EU:s territorium ska bevaras till 2030, där OECM:er erkänns som ett kompletterande verktyg tillsammans med skyddade områden[12].

1.2 Syfte och mål med vägledningen

Syftet med vägledningen är att tillhandahålla en tydlig, transparent och vetenskapligt grundad process för hur marina OECM:er kan identifieras, bedömas och erkännas i Sverige. Den riktar sig till myndigheter, länsstyrelser, sektorsmyndigheter, kommuner och verksamhetsutövare som kan initiera, förvalta eller påverka områdesbaserade åtgärder.

Målet är att sätta ramar för ett enhetligt arbetssätt som säkerställer att erkända OECM:er bidrar kvalitativt till nätverket av skyddade områden nationellt och internationellt.

1.3 Tillämplighet

Vägledningen gäller för identifiering, bedömning och erkännande av OECM:er i Sveriges marina miljöer. Samma synsätt på kriterier och fall-till-fall-bedömning är relevant även för sötvattensmiljöer, men vägledningen har utvecklats med fokus på marin miljö.

1.4 Viktiga principer i arbetet med marina OECM:er

I arbetet med att identifiera och erkänna OECM:er finns det några principer som är avgörande för att insatsen ska bli meningsfull och bidra till nätverket av skyddade områden. Dessa frågor har också varit centrala i internationella diskussioner och i den regionala förståelsen inom Helcom, och är därför viktiga att lyfta fram redan inledningsvis i vägledningen.

Tre principer som bedöms vara särskilt betydelsefulla i en marin kontext är:

- behov av att göra bedömningar från fall till fall
- krav på att verksamheten eller åtgärden ska ge en positiv påverkan på biologisk mångfald
- säkerställa långsiktighet i områden där bevarande inte är det primära syftet

1.4.1 Från fall till fall

Ett område kan inte erkännas som OECM enbart utifrån att en viss typ av verksamhet, reglering eller åtgärd finns på plats. Bedömningen måste alltid göras utifrån det specifika områdets naturvärden, ekologiska förutsättningar och hur dessa påverkas av förvaltningen/verksamheten.

Att utse OECM:er från fall till fall i marin miljö är viktigt på grund av att:

[12] Europeiska kommissionen (2020). EU:s strategi för biologisk mångfald för 2030 – Återställa naturen i vårt liv. COM(2020) 380 final. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0380

Utkast

- Förekomst av höga naturvärden varierar. Vissa områden har inte de ekologiska förutsättningar som krävs för att hysa höga naturvärden, till exempel på grund av ljusförhållanden, syreförhållanden eller hydrografi.
- Olika arter och livsmiljöer är känsliga för olika typer av påverkan. En åtgärdseffekt beror på om den riktar in sig på de hot som är relevanta för de arter och livsmiljöer som faktiskt finns i området. En och samma åtgärd kan därför vara mycket effektiv i ett område och i stort sett verkningslös i ett annat.
- Området och dess pågående användning och förvaltning bör bidra kvalitativt till nätverket, dvs ge ett mervärde i form av förbättrad funktionalitet, representativitet eller på annat sätt knyta samman det ekologiskt sammanhängande nätverket av formellt skyddade områden inklusive OECM:er.

Exempel: Samma åtgärd – olika resultat

För att tydliggöra hur principen om fall-till-fall-bedömning skulle kunna fungera i praktiken följer nedan ett exempel på en vanlig åtgärd i marin förvaltning – förbud mot bottentrålning – och hur effekten av samma åtgärd kan skilja sig mellan olika områden beroende på potentiellt förekommande arter och livsmiljöer och vad de är känsliga för.

Område A – höga naturvärden känsliga för trålning:
Ligger på djupa mjukbottnar med känsliga svampsamhällen eller förekomst av stora sjöpennor. Förbudet minskar fysisk störning och uppvirvling av sediment vilket dessa miljöer är känsliga för. Förbudet leder till återhämtning av bottenstrukturer och ökad biologisk mångfald.
→ resultat: kan uppfylla kriterierna för OECM:er.

Område B – lägre naturvärden som är mindre känsliga för trålning:
Består mest av sand- eller lerbottnar med låg biologisk variation och få känsliga arter. Förbudet mot bottentrålning ger mindre påvisbar positiv effekt på biologisk mångfald, även om det kan bidra till att minska uppvirvling av sediment och frisättning av näringsämnen och miljögifter.
→ resultat: uppfyller troligen inte kriterierna för OECM:er.

Slutsats: förbud mot bottentrålning kan ge flera miljöfördelar, såsom minskad spridning av näringsämnen och miljögifter. Men för att ett område ska kunna erkännas som OECM krävs att åtgärden har en påvisbar positiv effekt på biologisk mångfald och bidrar till ett funktionellt, representativt och ekologiskt sammanhängande nätverk av skyddade områden.

Principen om fall-till-fall-bedömning är tydligt uttryckt i CBD:s, IUCN:s, FAO:s och Helcoms vägledningar. En sådan bedömning säkerställer att erkända OECM:er faktiskt bidrar till ett funktionellt, representativt och ekologiskt sammanhängande nätverk av skyddade områden, snarare än att inkludera områden där skyddseffekten är osäker eller marginell.

1.4.2 Nettopositiv påverkan på biologisk mångfald

De flesta verksamheter och åtgärder i havet har både positiva och negativa effekter på biologisk mångfald. För att ett område ska kunna erkännas som OECM måste den samlade effekten vara positiv. Detta gäller särskilt för arter och livsmiljöer som är prioriterade, till exempel för att de bidrar mycket till den biologiska mångfalden i stort, är hotade eller rödlistade, fyller viktiga ekologiska funktioner som upprätthåller ekosystemens resiliens, eller bidrar till viktiga ekosystemtjänster.

Att väga samman positiv och negativ påverkan är därför centralt i bedömningen. Om en verksamhet eller åtgärd, inklusive dess förvaltning, både gynnar och missgynnar olika delar av den biologiska mångfalden måste nettoeffekten bedömas. Endast om resultatet har en

Utkast

övervägande och påvisbar positiv effekt kan området erkännas som OECM. Här är det fördjupade bedömningsverktyget särskilt viktigt (se kapitel 5).

I den nationella tillämpningen behöver kravet på ”övervägande och påvisbar positiv effekt” tolkas proportionerligt utifrån vilken typ av åtgärd eller verksamhet det rör sig om. När en åtgärd i praktiken huvudsakligen innebär att ett tydligt påverkanstryck minskar eller tas bort, till exempel genom att långsiktigt förbjuda en viss fiske- eller exploateringsform i ett område där närvarande arter och livsmiljöer är kända för att påverkas negativt av just denna typ av påverkan, är sambandet mellan åtgärd och positiv effekt ofta väl känt. En grundförutsättning är då att det finns sådana arter och livsmiljöer i området och att de med rimlig säkerhet kan förväntas gynnas när trycket minskar eller upphör. I sådana fall kan nettoeffekten bedömas som positiv med stöd av etablerad kunskap, befintlig övervakning och kontroll av att regleringen består och följs, utan att det alltid krävs omfattande ny in situ-uppföljning.

För verksamheter där det samtidigt finns kvarstående eller nya påverkanstryck i området – och där åtgärden både kan gynna och missgynna olika arter och livsmiljöer – ställs högre krav på underlag och löpande uppföljning för att visa att nettoeffekten på biologisk mångfald verkligen är positiv över tid. I sådana mer komplexa fall är tanken att ett fördjupat bedömningsverktyg används, som beskrivs i kapitel 5, för att systematiskt väga samman effekterna på olika arter och livsmiljöer. Syftet är inte att ställa högre krav än i formellt skyddade områden, utan att säkerställa att de OECM:er som erkänns och rapporteras faktiskt bidrar med reell naturvårdsnytta och inte inte tvärt om.

Se även faktarutan ”Exempel: Samma åtgärd – olika resultat” för en konkret beskrivning av principen vid förbud mot bottentrålning.

1.4.3 Långsiktighet – krav och praktisk hantering

OECM:er är inte skyddade områden i juridisk mening. De bygger på att en verksamhet eller åtgärd med ett annat huvudsyfte än naturvård ändå ger långsiktigt positiva effekter för biologisk mångfald, och att området därför kan erkännas som OECM. Själva erkännandet innebär inte i sig några nya rättsliga skyldigheter för den ansvariga aktören, utan synliggör och kvalitetssäkrar effekterna av redan beslutade styrmedel och förvaltningslösningar. Samtidigt kräver kriterierna att effekterna ska vara långsiktiga. Det skapar praktiska utmaningar: många styrmedel som bär upp ett OECM (till exempel fiskeregleringar, tillstånd, koncessioner[13] eller militära restriktionszoner) kan vara tidsatta, omprövningsbara eller möjliga att avsluta.

I denna vägledning tillämpar vi därför principen ”rimlig långsiktighet”:

- Långsiktigheten ska motsvara den ekologiska tid som krävs för att de berörda naturvärdena ska kunna upprätthållas och, där det är relevant, fungera som källa för återhämtning på populations- eller beståndsnivå även utanför området (till exempel en

[13] Koncession är ett särskilt offentligt tillstånd som ger rätt att använda en naturresurs eller bedriva en viss verksamhet på bestämda villkor.

Utkast

eller flera generationstider, tid för återkolonisering och återställning av viktiga ekologiska funktioner). Detta bedöms från fall till fall men bör inte understiga cirka 12 år.[14]

- Det ska finnas en transparent förvaltning och uppföljning som gör effekterna förutsebara över tid – till exempel genom tydliga beslut (lag, föreskrift, tillstånd) och/eller dokumenterade lösningar (överenskommelser med ansvariga aktörer, förvaltningsplaner och liknande styrdokument).
- Om den åtgärd eller verksamhet som ger förutsättningar för OECM upphör eller ändras behöver detta kunna fångas upp antingen genom i förväg överenskomna lösningar – till exempel villkor i överenskommelser (eller, där det är lämpligt, andra juridiska lösningar) eller kriterier för att bedöma om området fortfarande uppfyller OECM-kraven – eller inom ramen för en återkommande bedömningscykel där erkända OECM:er ses över med visst tidsintervall. Vid en sådan översyn bedöms om området fortsatt uppfyller kriterierna; om inte, bör OECM-statusen antingen justeras efter dialog med ansvarig aktör eller tas bort.

Uppföljning är en del av denna princip, men är i sig inte en garanti för långsiktighet. Syftet med uppföljning är att följa att de positiva effekterna faktiskt kvarstår över tid. Nivån på uppföljningen behöver vara rimlig och riskbaserad. I många fall kan uppföljningen bygga på verksamhetsutövarens egenkontroll och, där sådana finns, kontrollprogram[15], kompletterat med miljöövervakning och annan tillgänglig kunskap. Vem som ansvarar för uppföljningen ska framgå av överenskommelse och eventuell förvaltningsplan; som huvudregel är det den aktör som ansvarar för den verksamhet eller åtgärd som ligger till grund för OECM, medan HaV säkerställer genom överenskommelsen att uppföljningen genomförs och kan användas i den samlade uppföljningen av OECM:er (se avsnitt 2.1, steg 4 – Uppföljning).

I områden där det är låg sannolikhet för negativ påverkan från verksamheter eller åtgärder inne i området, till exempel där ett OECM huvudsakligen består av en reglering som minskar eller tar bort ett påverkanstryck utan att någon annan aktivitet pågår, är det normalt tillräckligt att bedöma effekterna på biologisk mångfald med stöd av befintlig miljöövervakning och samlad kunskap. För denna typ av OECM krävs i regel ingen särskild ny in situ-uppföljning av biologisk mångfald, men långsiktigheten i regleringen och efterlevnaden (till exempel fisketryck, tillsyn, AIS-data eller annan kontroll) behöver kunna följas.

I mer komplexa OECM, där det finns pågående aktiviteter i området som i sig innebär risk för negativ påverkan (till exempel byggnation, muddring, energiutvinning eller annan fysisk påverkan), krävs någon form av uppföljning som gör det rimligt att anta att nettoeffekten på biologisk mångfald är positiv och långsiktigt hållbar. Om befintlig uppföljning inte bedöms vara tillräcklig kan kompletterande, riktad uppföljning behövas för den aktuella verksamheten eller

[14] Definitionen av långsiktig skyddseffekt är omvänt analog med definitionen av fysisk förlust enligt havsmiljödirektivets deskriptor 6, där påverkan på ett habitat med en återhämtningstid som är okänd eller förväntas överstiga 12 år betraktas som förlust medan kortare återhämtningstid betraktas som störning. *Assessment of sea-floor integrity under the EU Marine Strategy Framework Directive – Supplementary information to the Article 8 assessment guidance*, Alonso Aller, E.(editor) and Vighi, M.(editor), Publications Office of the European Union, 2025, https://data.europa.eu/doi/10.2760/8315684

[15] Egenkontroll avser den löpande kontroll som verksamhetsutövaren själv ansvarar för enligt miljöbalken och tillhörande föreskrifter (t.ex. egenkontrollförordningen). Kontrollprogram avser särskilt beslutade krav på hur verksamhetens miljöpåverkan ska följas upp, till exempel som villkor i tillstånd eller i tillsynsbeslut.

Utkast

åtgärden. Om sådan uppföljning inte kan lösas genom frivilliga åtaganden, till exempel inom ramen för en överenskommelse, bör området inte erkännas som OECM.

Bedömningen dokumenteras i bedömningsflödet under bedömningspunkten om långsiktighet (se bedömningspunkt 9) och styrks via bilagor (utdrag ur beslut, överenskommelse, förvaltningsplan, uppföljningskrav). Målet är inte att efterlikna permanent områdesskydd, utan att visa tillräcklig säkerhet om varaktig positiv effekt för biologisk mångfald.

2 *Arbetshypotes*: Administrativ process för bedömning och erkännande av OECM:er i marin miljö

Den administrativa processen för erkännande av marina OECM:er beskriver arbetsgången från att ett förslag lämnas in till att det bedöms, beslutas och följs upp över tid. Syftet är att skapa en tydlig och transparent process som säkerställer enhetlighet, regional förankring och kvalitet i de områden som erkänns. Processen bidrar också till att uppfylla Sveriges internationella åtaganden genom att erkända OECM:er kan rapporteras och följas upp på ett systematiskt sätt.

Som stöd i processen används två kompletterande verktyg:

- **Bedömningsflöde** (kapitel 3) - används för att stegvis bedöma om ett område har förutsättningar att erkännas som OECM.
- **Fördjupad bedömning** (kapitel 5) - kapitel 5 beskriver en modell för ett fördjupat analysverktyg för komplexa fall. Metoden och tillhörande verktyg är under framtagande och kommer att färdigställas efter redovisningen av regeringsuppdraget.

Processen omfattar fyra steg: förslag, granskning, beslut och uppföljning (Figur 1).

Utkast

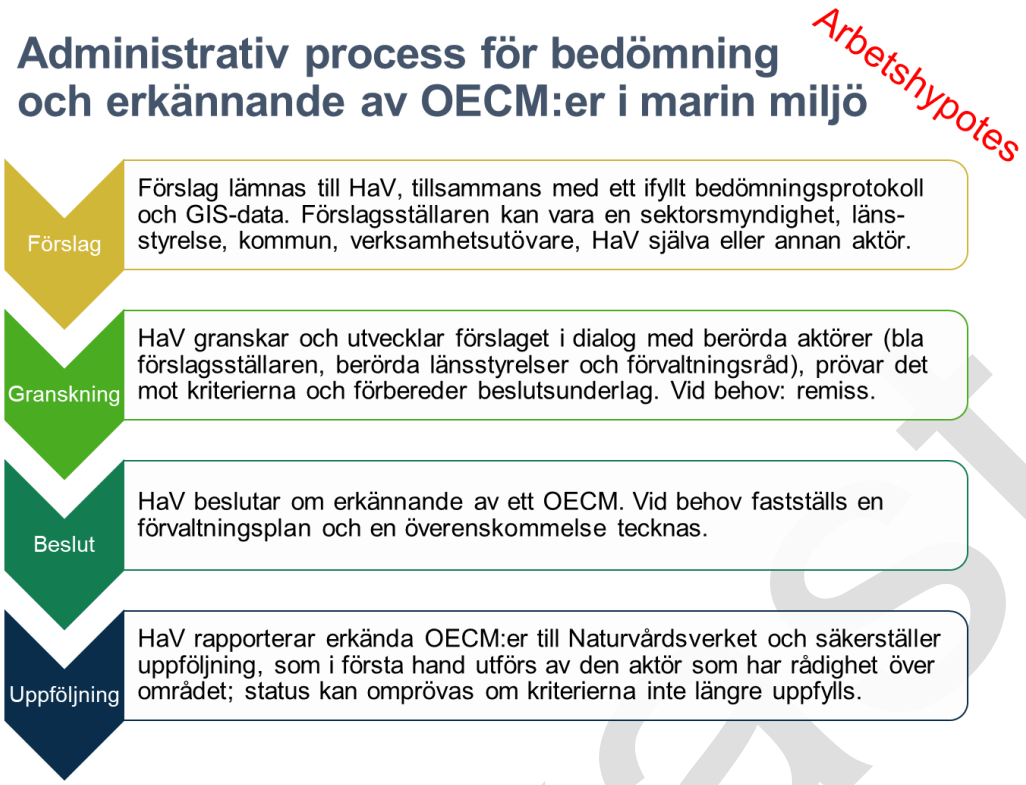

Figur 1. Arbetshypotes för administrativ process för bedömning och erkännande av OECM:er i marin miljö. Processen förutsätter ett regeringsbeslut om mandat för HaV eller annan instans att erkänna akvatiska OECM:er.

Steg 1 – Förslag

- Förslagsställaren kan vara sektorsmyndigheter, länsstyrelser, kommuner, verksamhetsutövare eller andra aktörer.
- Förslagsställaren identifierar ett potentiellt OECM utifrån de vetenskapliga kriterierna.
- Förslagsställaren fyller i bedömningsprotokollet inklusive GIS-data. I bedömningsprotokollet ska det fyllas i information om vilka ekosystemkomponenter som finns i området (särskilt de prioriterade/preciserade bevarandevärdena), vilka påverkanstryck som finns i området och om respektive påverkanstryck är lägre eller högre i området i fråga jämfört med utanför.
- Vid behov kan förslagsställaren få stöd av Havs- och vattenmyndigheten, till exempel genom tillgång till relevanta data, vägledning i hur bedömningsprotokollet fylls i och en stegvis utveckling av ett inledningsvis ofullständigt underlag i dialog mellan parterna.
- Havs- och vattenmyndigheten (HaV) tar emot förslaget.

Steg 2 – Granskning

- HaV granskar och utvecklar förslaget tillsammans med förslagsställaren, berörda länsstyrelser och förvaltningsråd för marint områdesskydd. Syftet är att säkerställa lokal och regional förankring, samla in underlag samt belysa naturvärden och skyddet av dessa. Om terrestra miljöer ingår inhämtas även synpunkter från Naturvårdsverket.

Utkast

- Förslaget bedöms mot kriterierna med stöd av bedömningsflödet (kapitel 3) och – vid mer komplexa fall – med stöd av den modell för fördjupad bedömning som beskrivs i kapitel 5. Metoden är under framtagande och kommer att kunna användas fullt ut när verktyget färdigutvecklats.
- I granskningen ingår att bedöma om långsiktighet och uppföljning kan säkerställas genom de regelverk och styrmedel som redan gäller för verksamheten eller åtgärden. Vid behov inleds arbetet med att ta fram en överenskommelse mellan HaV och ansvarig aktör och, i mer komplexa fall, en förvaltningsplan
- HaV skickar vid behov förslaget på remiss till berörda aktörer för att inhämta ytterligare synpunkter.
- Bedömningsprotokollet färdigställs och utgör beslutsunderlag. Om det under granskningen visar sig att nödvändiga data inte kan delas, eller att den uppföljning som krävs för att bedöma och följa den långsiktiga effekten inte kan lösas, kan processen behöva avslutas utan att området erkänns som OECM.

Steg 3 – Beslut

- *Arbetshypotes*: HaV fattar beslut om erkännande.
- Beslutet grundas på det färdigställda bedömningsprotokollet och annan dokumentation, inklusive överenskommelse och, när det är aktuellt, förvaltningsplan. Dessa dokument tydliggör ansvar, uppföljning och eventuella frivilliga åtaganden – till exempel extra uppföljning eller skötselåtgärder – som har förankrats med den ansvariga aktören innan beslut fattas.

Steg 4 – Uppföljning

- HaV rapporterar beslut om OECM:er till Naturvårdsverket för vidare rapportering till EU:s databas (EEA/NatDA[16]) och den globala databasen WD-OECM[17].
- HaV säkerställer, genom överenskommelsen och eventuella förvaltningsplaner, att det finns en överenskommen ordning för uppföljning. Själva uppföljningen utförs i första hand av den aktör som ansvarar för den verksamhet eller åtgärd som ligger till grund för erkännandet. Detta kan vara en verksamhetsutövare, en kommun, en länsstyrelse, en sektorsmyndighet eller, i vissa fall, HaV.
- Om kriterierna inte längre uppfylls kan OECM-statusen omprövas. Alla förändringar i områdets status ska kommuniceras mellan berörda aktörer och HaV.

Utkast

[16] NatDA står för Nationally Designated Areas och är Europeiska miljöbyråns (EEA) databas för nationellt utsedda skyddade områden. Databasen hette tidigare CDDA (Common Database on Designated Areas). NatDA används som den europeiska rapporteringsvägen för skyddade områden och OECM:er till EU

[17] World Database on Other Effective Area-Based Conservation Measures som används för internationell uppföljning av mål och åtaganden inom CBD:s globala ramverket för biologisk mångfald.

2.1 Fördjupningar

2.1.1 Remissrundor som möjlighet

Under granskningen sker normalt dialog och samråd med förslagsställaren, berörda länsstyrelser och de marina förvaltningsråden. I vissa fall kan det dock finnas behov av att inhämta synpunkter från andra aktörer.

HaV har möjlighet att skicka förslaget på remiss till relevanta parter, exempelvis sektorsmyndigheter, kommuner, branschorganisationer eller ideella föreningar. Syftet är att stärka beslutsunderlaget, belysa särskilda frågor eller skapa bredare förankring i frågor där många intressen berörs.

En remissrunda är inte ett obligatoriskt moment, utan används vid behov när ärendets karaktär gör det motiverat. Detta kan till exempel vara aktuellt när:

- flera intressen kan påverka eller påverkas av erkännandet,
- området eller åtgärden är särskilt komplext, eller
- frågan är av stor principiell betydelse.

Remissrundan är ett flexibelt verktyg och omfattningen kan anpassas efter behov – från ett riktat utskick till enstaka berörda aktörer till en bredare remiss.

2.1.2 Överenskommelser och förvaltningsplaner som verktyg för långsiktighet

För att ett område ska kunna erkännas som OECM behöver långsiktigheten av skyddseffekten säkerställas. Detta kan ske på olika sätt beroende på förutsättningarna i det aktuella området. Centrala verktyg är överenskommelser mellan HaV och ansvarig aktör samt förvaltningsplaner; i vissa fall kan även mer formella avtalslösningar bli aktuella. OECM-erkännandet ändrar inte gällande reglering och skapar inte i sig nya rättsliga skyldigheter, utan synliggör och kvalitetssäkrar effekterna av redan beslutade styrmedel och förvaltningslösningar.

I första hand används överenskommelser mellan HaV och ansvarig aktör för att reglera ansvar, uppföljning och hantering av förändringar. Eventuell extra uppföljning eller skötsel som behövs specifikt för att följa upp ett OECM bygger på frivilliga åtaganden och dokumenteras i överenskommelsen. OECM-etiketten i sig ger inte HaV någon ytterligare rättslig grund att ställa krav på kontroll eller uppföljning utöver vad som följer av gällande lagstiftning och beslut. Om det senare bedöms ändamålsenligt kan mer formella avtalslösningar utvecklas, men dessa omfattas inte närmare av denna vägledning.

Om bedömningen visar att kompletterande förvaltningsåtgärder krävs för att kriterierna ska uppfyllas, kan området endast erkännas som OECM om sådana åtaganden frivilligt tydliggörs och säkras genom överenskommelse och vid behov förvaltningsplan.

- **Överenskommelse** är ramen: den formella viljeyttringen mellan HaV och aktören.

Utkast

- **Förvaltningsplanen** är ett tillägg: ett verktyg för att i detalj beskriva förvaltning och uppföljning, när så behövs.

En överenskommelse kan alltså stå för sig själv, men i mer komplexa fall kan den kompletteras med en förvaltningsplan. Tillsammans skapar de förutsättningar för långsiktigt och transparent erkännande av OECM-områden.

Överenskommelse

En överenskommelse upprättas mellan HaV och den aktör som har rådighet över området eller ansvarar för den verksamhet eller åtgärd som ligger till grund för erkännandet. Överenskommelsen fastställer roller, ansvar och åtaganden och kan variera i omfattning beroende på situation. Här kan även frivilliga åtaganden om extra uppföljning, skötsel eller andra insatser som stärker OECM:ens långsiktiga effekt tydliggöras.

Underbilaga 2.3 innehåller en mall för en överenskommelse och innehåller syfte, bakgrund, ansvarsfördelning, uppföljning och rapportering, giltighetstid, ändrade förutsättningar samt eventuella bilagor. Mallens innehåll kan anpassas till enklare eller mer komplexa fall. Mallen kan också ligga till grund inför att ta fram ett avtal.

Exempel på enklare fall:
En kommunal eller regional föreskrift som förbjuder eller kraftigt begränsar båttrafik i en grund vik med artrik undervattensvegetation kan utgöra grund för ett OECM. Föreskriften kan till exempel ha beslutats av ordnings- eller säkerhetsskäl, men innebär samtidigt att ett tydligt påverkanstryck på bottenvegetation och fisklek minskar. I ett sådant fall kan överenskommelsen mellan HaV och den ansvariga aktören vara relativt kortfattad och huvudsakligen klargöra ansvar för uppföljning, rapportering och hur eventuella ändringar av föreskriften ska hanteras i relation till OECM-statusen.

Exempel på mer komplexa fall:
Ett område där en kommun driver en småbåtshamn och en ideell förening ansvarar för restaurering av intilliggande lagun skulle kunna vara ett potentiellt OECM. Här kan överenskommelsen behöva vara mer omfattande och innehålla detaljer om ansvarsfördelning, tidsplaner, datahantering och uppföljning.

Förvaltningsplaner

En förvaltningsplan kan komplettera en överenskommelse för att konkretisera hur förvaltningen ska ske i praktiken. Planen kan beskriva långsiktiga mål, naturvärden, åtgärder, ansvarsfördelning och rutiner för uppföljning. En särskild förvaltningsplan behövs normalt bara i mer komplexa fall, till exempel när:

- det finns flera aktörer inblandade i förvaltningen,
- åtgärder behöver samordnas över tid,
- det finns risk för oklarheter kring ansvar eller uppföljning.

Utkast

Förvaltningsplanen tas fram av den aktör som har det praktiska förvaltningsansvaret för området eller åtgärden, i dialog med HaV. Struktur och arbetssätt kan vid behov inspireras av hur skötsel- och förvaltningsplaner används i naturvårdsavtal och annat formellt områdesskydd, utan att området därmed blir ett skyddat område enligt miljöbalken.

3 Bedömningsflöde för identifiering av OECM:er i marin miljö

3.1 Bedömningsflödet

3.1.1 Syfte och användning av bedömningsflöde

Bedömningsflödet är ett stöd för att systematiskt avgöra om en verksamhet eller åtgärd i ett geografiskt avgränsat område kan erkännas som ett OECM. Flödet används i den administrativa processen för erkännande (se kapitel 2) och fungerar som ett bedömningsstöd som säkerställer att bedömningen görs på ett enhetligt, transparent och spårbart sätt. Bedömningsflödet ska alltid tillämpas i sin helhet och varje bedömningspunkt ska dokumenteras i bedömningsprotokollet.

I enklare fall kan bedömningen genomföras enbart med hjälp av bedömningsflödet. I mer komplexa fall är det tänkt att den fördjupade bedömningen av påverkan på biologisk mångfald används, enligt den modell som beskrivs i kapitel 5. Metoden är under framtagande och kommer att kunna tillämpas när verktyget färdigutvecklats.

Bedömningspunkterna är:

1. 🛠️ Vilken verksamhet eller åtgärd gäller det?
2. 🌐 Är verksamheten/åtgärden möjlig att avgränsa geografiskt?
3. ⏱️ Är verksamheten/åtgärden pågående idag?
4. 🌱 Finns relevanta naturvärden i området?
5. 🌊 Vilka påverkansfaktorer finns i området?
6. 📉 Har verksamheten/åtgärden förändrat påverkanstrycket i området?
7. 🐟 Hur påverkas arter och livsmiljöer i området?
8. ⚖️ Är den samlade effekten på biologisk mångfald, ekosystemtjänster och funktioner tydligt positiv?
9. 🔭 Kan den positiva effekten säkerställas långsiktigt?

utkast

3.1.2 Bedömningspunkt 1: 🛠️ Vilken verksamhet eller åtgärd gäller det?

Flödet inleds med att den verksamhet eller åtgärd som kan utgöra grund för ett OECM beskrivs kortfattat. Det ska framgå:

- vilken typ av verksamhet eller åtgärd det rör sig om (till exempel fiskereglering, militärområde, begränsning av sjöfart eller småbåtstrafik, restaurerings- eller skötselåtgärder), och
- vilken aktör som ansvarar för verksamheten eller åtgärden.

Beslutsflödets internationella grund

Det svenska beslutsflödet för identifiering av marina OECM:er bygger på de kriterier som antogs av Konventionen om biologisk mångfald (CBD) vid COP14 (beslut 14/8).

Flödet är också anpassat till global vägledningen från IUCN och FAO samt den regionala gemensamma förståelsen som tagits fram inom Helcom och Ospar.

Genom att följa denna struktur säkerställs att Sveriges arbete med OECM:er är i linje med internationella åtaganden och andra länders tillämpning.

Området ska ha potential att bidra till bevarandet av biologisk mångfald utan att vara ett formellt skyddat område i marin miljö[18]. OECM:er är därmed ett komplement till formellt skyddade områden, inte en ersättning för sådant skydd.

3.1.3 Bedömningspunkt 2: 🌐 Är verksamheten/åtgärden möjlig att avgränsa geografiskt?

I nästa steg bedöms om verksamheten eller åtgärden kan kopplas till ett tydligt geografiskt avgränsat område. Det ska framgå hur området avgränsas, till exempel genom koordinater, en polygon eller hänvisning till ett gällande beslut.

OECM:er är per definition geografiskt definierade områden. Om verksamheten eller åtgärden inte går att knyta till en sådan avgränsning avslutas bedömningen här.

Området kan överlappa med marina skyddade områden. Ett mindre, formellt marint skyddat område kan också ligga inom ett större geografiskt område som erkänns som OECM. Men ett OECM kan inte helt täckas av ett eller flera marina skyddade områden.

3.1.4 Bedömningspunkt 3: ⏱️ Är verksamheten/åtgärden pågående idag?

I detta steg bedöms om den verksamhet eller åtgärd som ligger till grund för det potentiella OECM:et, faktiskt pågår i dag i det aktuella området. Syftet är att skilja mellan:

- verksamheter/åtgärder som redan är implementerade, och
- verksamheter/åtgärder som endast är planerade eller beslutade men inte verksamma eller tidsbegränsade projekt.

[18] I Sverige inkluderas följande skyddsformer i formella skyddade områden i marin miljö: naturreservat, nationalparker, naturvårdsområden, biotopskyddsområden och djur- och växtskyddsområden med syften och föreskrifter kopplade till den marina miljön, Natura 2000-områden med utpekade marina naturtyper 1110–1180, 1610–1620, 1650 och 8330 (SCI) samt de marina arterna 1351, 1364, 1365 och 1938 (tumlare och de tre sälarterna) samt Natura 2000-områden för fåglar i marin miljö (SPA).

Utkast

Om åtgärden inte är pågående i praktiken, eller om den är av tillfällig karaktär, bör området inte gå vidare i bedömningen som ett potentiellt OECM. I de fall där verksamhet/åtgärd finns men alla förvaltningsåtgärder inte fullt ut implementerats bör detta tydligt beskrivas i protokollet, eftersom det påverkar om effekter kan bedöms i senare steg.

3.1.5 Bedömningspunkt 4: 🌱 Finns relevanta naturvärden i området?

Nästa steg är att kartlägga vilka ekosystemkomponenter (arter och livsmiljöer) som finns i området, med särskilt fokus på prioriterade/preciserade bevarandevärden enligt de regionala strategierna och planerna för marint områdesskydd.

Det bör framgå:

- vilka prioriterade/preciserade bevarandevärden som finns i området (se faktaruta nedan),
- vilka andra ekosystemkomponenter med höga naturvärden[19] som finns och
- en översiktlig bedömning av ekosystemkomponentens förekomst i området (t.ex. ovanlig, vanlig eller dominerande), i linje med den modell för fördjupad bedömning som beskrivs i kapitel 5.

Prioriterade/preciserade bevarandevärden

Med prioriterade/preciserade bevarandevärden avses de ekosystemkomponenter som pekas ut som särskilt viktiga att beakta i planering och förvaltning av marina skyddade områden i respektive havsområde. I Västerhavet benämns de *prioriterade* bevarandevärden, medan i Bottniska viken och Egentliga Östersjön benämns de *preciserade* bevarandevärden.

De prioriterade bevarandevärdena framgår av Strategi för skydd och förvaltning av marina miljöer och arter i Västerhavet och finns tillgängliga här: https://www.lansstyrelsen.se/download/18.8cd5a1b19362fb4fc2217/1732533250236/Strategi%20f%C3%B6r%20skydd%20och%20f%C3%B6rvaltning%20av%20marina%20milj%C3%B6er%20och%20arter%20i%20V%C3%A4sterhavet.pdf

De preciserade bevarandevärdena framgår av de regionala planerna för marint områdesskydd för Bottniska viken respektive Egentliga Östersjön, se: https://www.havochvatten.se/arter-och-livsmiljoer/atgarder-skydd-och-rapportering/skyddade-omraden/marina-skyddade-omraden/ramverk-for-marint-omradesskydd.html

Endast om området hyser naturvärden som kan bidra kvalitativt till nätverket av skyddade områden och OECM:er går bedömningen vidare. I bedömningsprotokollet bör det även framgå vilken roll området spelar i det ekologiska nätverket (t.ex. kärnområde, spridningslänk eller kompletterande miljö).

3.1.6 Bedömningspunkt 5: 🏊 Vilka påverkansfaktorer finns i området?

Utifrån naturvärdena i bedömningspunkt 4 beskrivs nu de viktigaste påverkansfaktorerna i och kring området, till exempel:

- fysisk störning eller fysisk förlust,
- fiskerelaterade påverkanstryck (t.ex. bottentrålning, selektiva redskap),
- undervattensbuller,

[19] Mosaic är ett verktyg som har tagits fram av Havs- och vattenmyndigheten för att stödja ekosystembaserad, rumslig förvaltning av marina naturvärden. I Mosaic har över 50 experter arbetat med att ta fram listor över ekosystemkomponenter, det vill säga arter och livsmiljöer. Med hjälp av ett poängsystem har de kopplat olika naturvärden till dessa ekosystemkomponenter. Kriterierna som används är biologisk mångfald, hotade arter och livsmiljöer, livshistoriskt viktigt, ekologisk funktion och ekosystemtjänster. På sid 26 finns en faktaruta om Mosaic. Går också att läsa mer på: https://www.havochvatten.se/vagledning-foreskrifter-och-lagar/vagledningar/ovriga-vagledningar/mosaic---ett-verktyg-till-stod-for-forvaltning-av-naturvarden-i-marina-omraden.html

Utkast

- skötsel- och restaureringsåtgärder.

Syftet är att identifiera alla relevanta påverkansfaktorer som kan påverka naturvärdena i området, både negativa och positiva (till exempel skötselåtgärder som gynnar en viss livsmiljö).

3.1.7 Bedömningspunkt 6: Har verksamheten/åtgärden förändrat påverkanstrycket i området?

Här bedöms hur trycket från de olika påverkansfaktorerna i området skiljer sig från motsvarande påverkan utanför området, och vilken roll den aktuella verksamheten eller åtgärden spelar för denna skillnad.

Förändringen i påverkanstryck bedöms mot ett relevant jämförelsescenario: hur påverkanstrycket rimligen skulle se ut i dag om verksamheten/åtgärden inte fanns. Jämförelsen kan stödjas av referens-/omkringliggande områden och/eller historiskt underlag (före etablering), men det behöver beaktas att omgivande områden inte alltid är representativa och att andra påverkanstryck kan ha förändrats över tid. I komplexa fall (t.ex. vindkraftparker) behöver flera förändringar i påverkan redovisas och kopplas till berörda ekosystemkomponenter, med stöd av den fördjupade bedömningen (kapitel 5) när den är färdigutvecklad.

Bedömningen kan göras antingen kvalitativt eller med stöd av en enkel skala (till exempel mycket lägre – något lägre – försumbar skillnad – något högre – mycket högre påverkanstryck i området jämfört med omgivande havsområde). Denna femgradiga skala används i den fördjupade bedömningen vid komplexa bedömningar.

Om verksamheten eller åtgärden inte bedöms minska något relevant påverkanstryck – eller om den samlade påverkan i området inte skiljer sig på ett meningsfullt sätt från omgivningen – är det sällan motiverat att gå vidare som OECM-kandidat, och skälen bör dokumenteras i bedömningsprotokollet.

3.1.8 Bedömningspunkt 7: Hur påverkas arter och livsmiljöer i området?

I denna punkt kopplas påverkansbilden från bedömningspunkterna 5 och 6 samman med naturvärdena i bedömningspunkt 4. För de ekosystemkomponenter som har identifierats bedöms hur det förändrade påverkanstrycket påverkar dem, både positivt och negativt.

Bedömningen bör:

- beskriva vilka ekosystemkomponenter (arter och livsmiljöer) som gynnas när vissa påverkanstryck minskar eller när positiva skötselåtgärder genomförs, och
- beskriva vilka ekosystemkomponenter (arter och livsmiljöer) som riskerar att missgynnas av kvarstående eller ökade påverkanstryck.
- Beskrivningen ska särskilt belysa prioriterade/preciserade bevarandevärden och andra ekosystemkomponenter med höga naturvärden.

Utkast

I enklare fall kan detta göras i form av en kortfattad kvalitativ text. I mer komplexa fall är avsikten att bedömningen ska kunna göras med stöd av den fördjupade bedömning som beskrivs i kapitel 5, när metoden och verktyget är färdigutvecklade. Syftet är att med stöd av en känslighetsmatris – som visar hur känsliga olika ekosystemkomponenter är mot olika påverkanstryck – bedöms effekten per kombination i en matris.

3.1.9 Bedömningspunkt 8: ⚖️ Är den samlade effekten på biologisk mångfald, ekosystemtjänster och funktioner tydligt positiv?

I detta steg görs en samlad bedömning av om den aktuella verksamheten eller åtgärden leder till en tydligt positiv nettoeffekt på biologisk mångfald, ekosystemtjänster och funktioner i det avgränsade området.

Förslagsställaren redovisar underlag och kan lämna en preliminär bedömning. HaV gör den slutliga sammanvägningen och drar slutsatsen inom ramen för bedömningen, vid behov i dialog med berörd länsstyrelse.

Bedömningen ska särskilt väga in:

- effekten på prioriterade/preciserade bevarandevärden,
- effekten på andra ekosystemkomponenter (arter och livsmiljöer) med höga naturvärden kopplade till biologisk mångfald, ekosystemtjänster och funktioner, och
- om positiva effekter på ekosystemkomponenter med hög prioritet och höga naturvärden överväger eventuella negativa effekter på andra ekosystemkomponenter.

I mer komplexa fall är det tänkt att den samlade bedömningen ska kunna grundas på resultatet från den fördjupade bedömningen (kapitel 5), när metoden och verktyget är färdigutvecklade, där nettoeffekten för respektive ekosystemkomponent vägs samman med dess relativa naturvärde enligt Mosaic. Mosaic bygger på bedömningar från ett 50-tal experter och kopplar naturvärden, bland annat biologisk mångfald, ekosystemtjänster och funktioner, till olika ekosystemkomponenter. På så sätt kan Mosaic fungera som en nyckel för att bedöma om den samlade påverkan kan antas vara positiv för biologisk mångfald, ekosystemtjänster och funktioner (se faktaruta nedan om Mosaic).

Om det inte går att visa att den samlade effekten är tydligt positiv, eller om osäkerheten bedöms vara stor, ska området inte erkännas som OECM, även om andra kriterier är uppfyllda.

Utkast

Om Mosaic

Vad är Mosaic?

Mosaic är ett verktyg framtaget av Havs- och vattenmyndigheten för att stödja ekosystembaserad, rumslig förvaltning av marina naturvärden. Verktyget belyser den marina ”gröna infrastrukturen” och hjälper till att identifiera områden med höga naturvärden.

Syfte och användning

Mosaic ska underlätta prioritering av var förvaltning bör ske, och skapa ett gemensamt kunskapsunderlag för bland annat havs- och kustzonsplanering, områdesskydd, restaurering och arbete kopplat till EU-direktiv och konventioner (figur 2).

Hur fungerar Mosaic?

1. ***Förberedande del (nationell nivå)***
   - >50 experter har arbetat med att ta fram listor över ekosystemkomponenter (arter och livsmiljöer) och – med ett poängsystem – kopplat naturvärden till dem. Flera hundra ekosystemkomponenter per havsområde är bedömda.
   - Baserat på internationellt vedertagna kriterier bedöms ekosystemkomponenternas naturvärden genom:
     - biologisk mångfald
     - hotade arter och livsmiljöer
     - livshistoriskt viktiga
     - ekologisk funktion
     - ekosystemtjänster (se figur 3)
2. ***Genomförandedel (regional nivå)***
   Därefter används listorna tillsammans med kartor över arter och livsmiljöer för att identifiera hur naturvärden fördelar sig i havslandskapet.

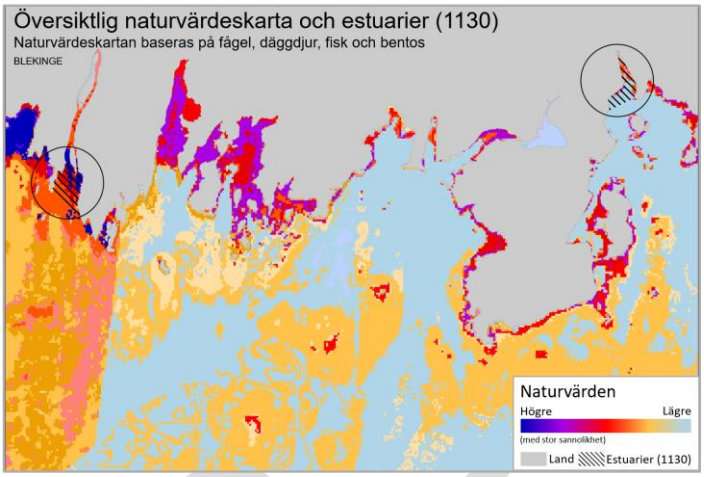

Figur 2. Översiktlig naturvärdeskarta och inringade estuarier. Kartan visar att det finns högre naturvärden i det västra estuariet jämfört med det östra. Det beror bland annat på att i det västra estuariet finns det hög densitet av kärlväxtängar, blåstångsbiotoper, viktig länk för vandrande fisk samt att det ingår i ett viktigt område för övervintrande fågel.

NATURVÄRDEN KOPPLADE TILL EKOSYSTEMKOMPONENTER

	Fas 1 – bedömning per havsområde				Fas 2 – regional bedömning					
	Fas 1a – ekologiska /biologiska värden (inkl. indirekta EST*)				Fas 1b – direkta EST*					
Ekosystemkomponent	Biologisk mångfald	Livshistoriskt viktigt	Ekologisk funktion	Hotstatus	Försörjande EST*	Kulturella EST*	Reglerande EST*	Kriterium för lokal betydelse	Totalpoäng utan hotstatus	Totalpoäng med hotstatus
Rekryteringsområden för gädda	2	8	8	0	1	4	4	0	27	27
Övervintringsområden för alfågel (*Clangula hyemalis*), okt–mars	1	8	4	8	0	4	0	2	19	27
Blåmussla (*Mytilus edulis*) 25–100 % täckningsgrad, djupare än 30 m	4	0	4	0	0	1	4	0	13	13
Grönslick enstaka förekomster till 9 % täckningsgrad	1	0	1	0	0	0	0	0	2	2

* EST = ekosystemtjänster

Figur 3. Figur över poängsättningen av ekosystemkomponenter (arter och livsmiljöer) i Mosaic efter deras koppling till bland annat biologisk mångfald, ekologisk funktion och ekosystemtjänster (EST). Över ett 50-tal experter har arbetat fram dessa poäng under flertalet workshops. Till varje poäng finns en motivering. Detta kan användas som en nyckel när vi i mer komplexa fall ska bedöma om ett potentiellt OECM har positiv påverkan på biologisk mångfald, ekosystemtjänster och funktioner. Se kapitel 5 för den modell för fördjupad bedömning som är under framtagande.

Läs mer om Mosaic på HaV:s hemsida (inkl. ladda ner ekosystemkompontslistorna): https://www.havochvatten.se/vagledning-foreskrifter-och-lagar/vagledningar/ovriga-vagledningar/mosaic---ett-verktyg-till-stod-for-forvaltning-av-naturvarden-i-marina-omraden.html

3.1.10 Bedömningspunkt 9: 🔭 Kan den positiva effekten säkerställas långsiktigt?

Även om den aktuella verksamheten eller åtgärden i dag ger en tydligt positiv effekt på biologisk mångfald, ekosystemtjänster och funktioner behöver det finnas tillräckliga garantier för att effekten kan upprätthållas över tid. I denna bedömningspunkt prövas därför om den positiva nettoeffekt som identifierats i bedömningspunkt 8 är rimligt långsiktigt säkrad, i enlighet med principen om rimlig långsiktighet (avsnitt 1.4.3).

Långsiktigheten kan säkerställas genom en kombination av:

- rättsligt bindande beslut (till exempel lag, föreskrift, villkor i tillstånd),
- militära beslut om tillträdesbegränsning,
- överenskommelser mellan HaV och ansvarig aktör, och
- förvaltningsplaner där mål, åtgärder, uppföljning och hantering av ändrade förutsättningar dokumenteras.

Uppföljning är en del av denna långsiktighet. Bedömningen bör därför kort beskriva hur effekterna ska följas upp över tid. I enklare fall, där det är låg sannolikhet för negativ påverkan från verksamheter inom området (till exempel där OECM:et enbart består av en reglering som minskar ett påverkanstryck), kan uppföljningen i regel bygga på analyser som använder befintlig miljöövervakning och annan tillgänglig kunskap. I mer komplexa OECM, där det finns pågående aktiviteter med potentiell negativ påverkan i området, bör uppföljning in situ planeras så att det går att följa att den positiva effekten på biologisk mångfald faktiskt kvarstår.

Bedömningen i denna punkt bör också kort beskriva den ungefärliga tidshorisont under vilken den positiva effekten bedöms kunna upprätthållas, samt vilka styrmedel som är viktigast för detta och hur förändringar i förutsättningarna ska hanteras. Bedömningen styrks med bilagor, till exempel utdrag ur beslut, överenskommelser eller förvaltningsplaner. Det behöver finnas en ordnad förvaltning som gör den positiva påverkan rimligt förutsebar över tid.

Lämplig tidshorisont behöver bedömas från fall till fall, men utgångspunkten är att den positiva effekten bör kunna bestå under en period som i normalfallet inte understiger cirka 12 år. Om långsiktigheten inte kan visas på denna nivå, eller om det saknas robusta lösningar för att hantera förändrade förutsättningar, bör området inte erkännas som OECM – även om övriga bedömningspunkter är uppfyllda.

3.1.11 Sammanfattning

Bedömningsflödet säkerställer att varje potentiellt OECM bedöms mot samtliga kriterier – från avgränsning och naturvärden till påverkan, nettobedömning och långsiktighet. Genom att dokumentera bedömningen i bedömningsprotokollet blir underlaget spårbart och jämförbart mellan olika områden.

I enklare fall kan bedömningen genomföras enbart inom ramen för bedömningsflödet och de nio bedömningspunkterna. I mer komplexa fall utgör dokumentationen från bedömningspunkterna 4–6 samtidigt ett strukturerat underlag för den fördjupade bedömning av påverkan på biologisk

Utkast

mångfald som beskrivs i kapitel 5. Denna metod är under framtagande och kommer att kunna användas mer fullt ut när tillhörande verktyg har färdigutvecklats. Tillsammans ger bedömningsflödet, bedömningsprotokollet och den fördjupade bedömningen bättre förutsättningar för en enhetlig och transparent bedömning av vilka områden som har tillräckligt positiv effekt på biologisk mångfald för att kunna erkännas som OECM.

Utkast

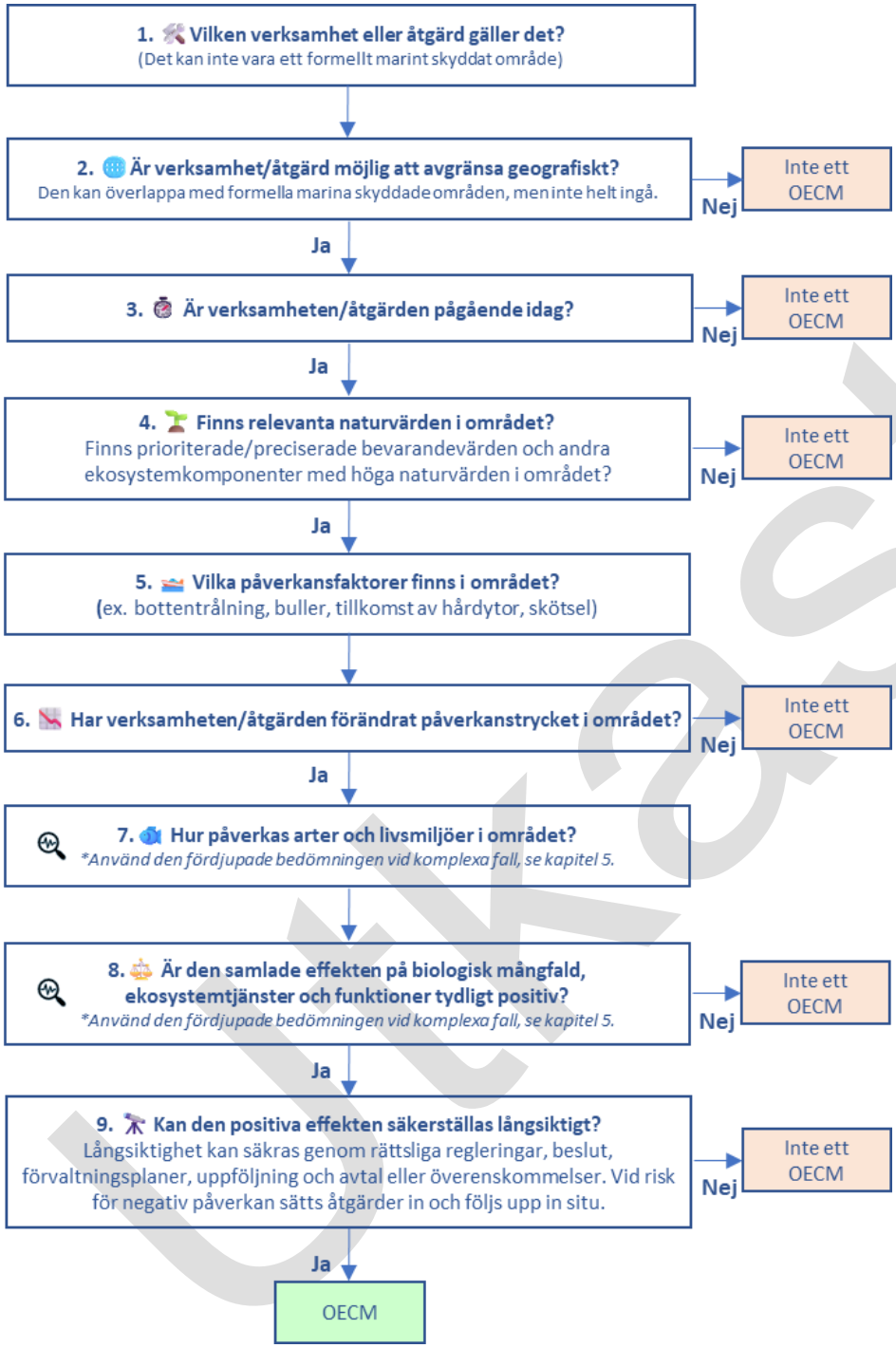

Figur 4. **Bedömningsflöde för identifiering av marina OECM:er.** Flödet används för att bedöma om en verksamhet eller åtgärd i ett geografiskt avgränsat område kan erkännas som OECM. Stegen går från beskrivning av verksamhet och område, via naturvärden, påverkansfaktorer och förändrat påverkanstryck, till effekter på arter och livsmiljöer, samlad effekt på biologisk mångfald, ekosystemtjänster och funktioner samt långsiktighet. Ett nej-svar i någon ruta innebär normalt att området inte bör erkännas som OECM. I komplexa fall är det tänkt att den modell för fördjupad bedömning som beskrivs i kapitel 5, tillsammans med avsnitt 1.4.3, ska kunna användas som fördjupat stöd när metoden är färdigutvecklad.

Utkast

3.2 Bedömningsprotokoll

Som stöd i processen för erkännande av marina OECM:er används ett särskilt bedömningsprotokoll (se underbilaga 2.1). Protokollet följer bedömningsflödet punkt för punkt och säkerställer att alla kriterier beaktas på ett enhetligt och transparent sätt.

Protokollet fylls i stegvis och i första hand av förslagsställaren. Förslagsställaren redovisar underlag, sakuppgifter och en preliminär bedömning i protokollet. HaV ansvarar för den slutliga sammanvägningen och slutsatsen i de delar som kräver nationell helhetsbedömning, i dialog med berörd länsstyrelse.

Protokollet fylls i stegvis enligt följande:

- Förslagsställaren inleder genom att fylla i grundläggande uppgifter om det föreslagna området, inklusive kort beskrivning av verksamhet eller åtgärd, geografisk avgränsning och en första genomgång av bedömningspunkterna. Underlaget kan därefter utvecklas och fördjupas efter hand.
- HaV kan vid behov bistå med data och ge stöd i hur bedömningsprotokollet kan fyllas i, till exempel hur olika bedömningspunkter kan tolkas och kopplas till underlag om naturvärden, påverkanstryck och uppföljning.
- I granskningen går HaV igenom protokollet tillsammans med berörd länsstyrelse och andra relevanta aktörer. I detta steg kan protokollet kompletteras och förtydligas, så att det gemensamt framtagna underlaget speglar både lokala/regionala kunskaper och de nationella kriterierna för OECM.

Det färdigställda protokollet utgör ett centralt underlag för HaV:s beslut om ett område ska erkännas som OECM eller inte. På detta sätt fungerar protokollet både som ett arbetsdokument och stöd för dialog och samråd under beredningen, och som ett beslutsunderlag som visar hur bedömningen har gjorts. Protokollet är utformat så att uppgifterna i bedömningspunkterna vid behov kan användas direkt som underlag till den fördjupade bedömningen i kapitel 5.

4 Verksamheter och åtgärder

Vilka verksamheter eller åtgärder som kan utgöra OECM behöver i regel prövas från fall till fall utifrån de kriterier som beskrivs i den här vägledningen och den process som illustreras i bedömningsflödet. Samma typ av verksamhet kan ge helt olika effekter beroende på platsens naturvärden, hur området avgränsas, vilka andra pågående aktiviteter som finns och vilka juridiska och praktiska garantier som finns för långsiktighet.

För att belysa vilka typer av verksamheter och åtgärder som kan ha potential att bidra till in situ-bevarande av biologisk mångfald har en extern konsult, på uppdrag av Havs- och vattenmyndigheten, tagit fram en översiktlig sammanställning i tabellform (underbilaga 2.2). Tabellen omfattar framför allt marina verksamheter och åtgärder där det redan finns någon form

Utkast

av geografisk avgränsning eller reglering, till exempel fiskefredningsområden, områden med trålningsförbud, havsbaserad vindkraft, militära skyddsområden, marinarkeologiska objekt, havsplanering, kabelskydd, dumpningsplatser och andra fysiska strukturer som kan skapa artificiella rev.

För varje verksamhet eller åtgärd beskriver tabellen övergripande möjliga positiva och negativa effekter på biologisk mångfald – till exempel både potentiella reveffekter, minskat fisketryck eller kompletterande bevarande, och risker som fysisk störning, buller, ökad sedimentation eller barriäreffekter. Tabellen beskriver också förutsättningar för långsiktighet (till exempel tidsbegränsade tillstånd, strategiska planer eller permanent skydd), relevanta lagrum, om och hur rapportering och uppföljning typiskt sker idag eller skulle kunna användas som underlag, samt korta kommentarer kring när och hur åtgärden skulle kunna vara aktuell att utreda som OECM.

Kolumnen ”Rapportering och uppföljning” ska förstås som en beskrivning av vilken uppföljning som normalt finns kopplad till respektive verksamhet, eller som i princip skulle kunna användas. Den är inte en lista över krav som automatiskt måste införas i alla områden av en viss typ.

Underbilaga 2.2 ska ses som ett kunskapsunderlag och en inspirationslista, inte som en uttömmande förteckning eller som ställningstaganden i enskilda ärenden. Att en typ av verksamhet nämns i tabellen innebär inte att alla sådana områden automatiskt kan erkännas som OECM, och avsaknad från tabellen innebär inte att en viss åtgärd aldrig kan komma i fråga. I den praktiska tillämpningen är det alltid den plats- och åtgärdsspecifika bedömningen enligt bedömningsflödet som är styrande.

Frågan om långsiktighet är särskilt central. I underbilagan kommenteras översiktligt vilken typ av långsiktighet som kan finnas kopplad till respektive verksamhet, till exempel tidsbegränsade tillstånd, skydd enligt särskild lagstiftning eller strategiska planer. För att ett område ska kunna erkännas som OECM krävs dock att det i det enskilda fallet finns tillräckliga garantier för att de positiva effekterna på biologisk mångfald kan upprätthållas över tid, och att det finns en rimlig ordning för uppföljning och möjlighet att anpassa förvaltningen. Där underbilagan pekar på bristande uppföljning eller osäker långsiktighet behöver dessa frågor hanteras särskilt i bedömningen.

Underbilagan kan användas tidigt i arbetet för att identifiera tänkbara kategorier av områden att titta närmare på, samt som stöd för att formulera vilka frågor som behöver belysas i bedömningen. Till exempel vilka naturvärden som faktiskt berörs, hur andra pågående verksamheter påverkar nettoeffekten och vilka juridiska och praktiska mekanismer som finns för att säkerställa långsiktigt positiva utfall. Eventuell ytterligare uppföljning, och vem som ansvarar för den, avgörs alltid i det enskilda fallet och regleras vid behov i överenskommelsen (och, i mer komplexa fall, i en förvaltningsplan), inte direkt genom tabellen. Den avgörande frågan är alltid om det specifika området, med sina faktiska naturvärden, regleringar och användning, uppfyller OECM-kriterierna och bidrar kvalitativt till det samlade nätverket av skyddade områden och OECM:er.

Utkast

5 Fördjupad bedömning av ett potentiellt OECM:s effekt på biologisk mångfald

Den fördjupade bedömningen bygger på det underlag som tas fram i bedömningspunkterna 4–6 i bedömningsflödet och ger fördjupat stöd för analysen i bedömningspunkterna 7–8 (figur 4). Den bygger vidare på den översiktliga analys som görs i bedömningsflödet och är framför allt avsedd för mer komplexa fall, där flera påverkansfaktorer och många arter och livsmiljöer berörs. I enklare fall, till exempel när ingen verksamhet pågår i området och det potentiella OECM:et rör en åtgärd som enbart innebär att påverkansfaktorer regleras eller tas bort, kan det vara tillräckligt med en översiktlig bedömning enligt bedömningsflödet. Den modell som beskrivs i detta kapitel är under framtagande och kommer att vidareutvecklas till ett praktiskt verktyg efter redovisningen av regeringsuppdraget.

Syftet med den fördjupade bedömningen är att

- tydliggöra vilka arter och livsmiljöer som finns i området och hur vanliga de är
- tydliggöra hur starkt olika påverkansfaktorer verkar i området jämfört med utanför,
- göra en samlad bedömning om det potentiella OECM:et medför en övervägande positiv eller negativ effekt på olika arter och livsmiljöer och
- bedöma nettoeffekten på biologisk mångfald, inklusive relevanta ekosystemtjänster och funktioner, och avgöra om den är tillräckligt positiv för att området kan erkännas som OECM.

5.1 Underlag och koppling till känslighetsmatris

Den fördjupade bedömningen utgår från fyra huvudsakliga underlag:

1. Karterade ekosystemkomponenter (arter och livsmiljöer), primärt de prioriterade/preciserade bevarandevärdena
2. Data om påverkansfaktorer och påverkanstryck
3. En känslighetsmatris som beskriver hur känsliga olika ekosystemkomponenter är för olika typer av påverkanstryck.
4. Mosaics ekosystemkomponentslistor med kopplade naturvärdespoäng (se faktarutan om Mosaic på sid 26)[20]

(figur 5)

[20] Havs- och vattenmyndigheten 2020. Mosaic - ekosystemkomponentslistor och naturvärden, version 1. https://www.havochvatten.se/vagledning-foreskrifter-och-lagar/vagledningar/ovriga-vagledningar/mosaic---ett-verktyg-till-stod-for-forvaltning-av-naturvarden-i-marina-omraden.html

Utkast

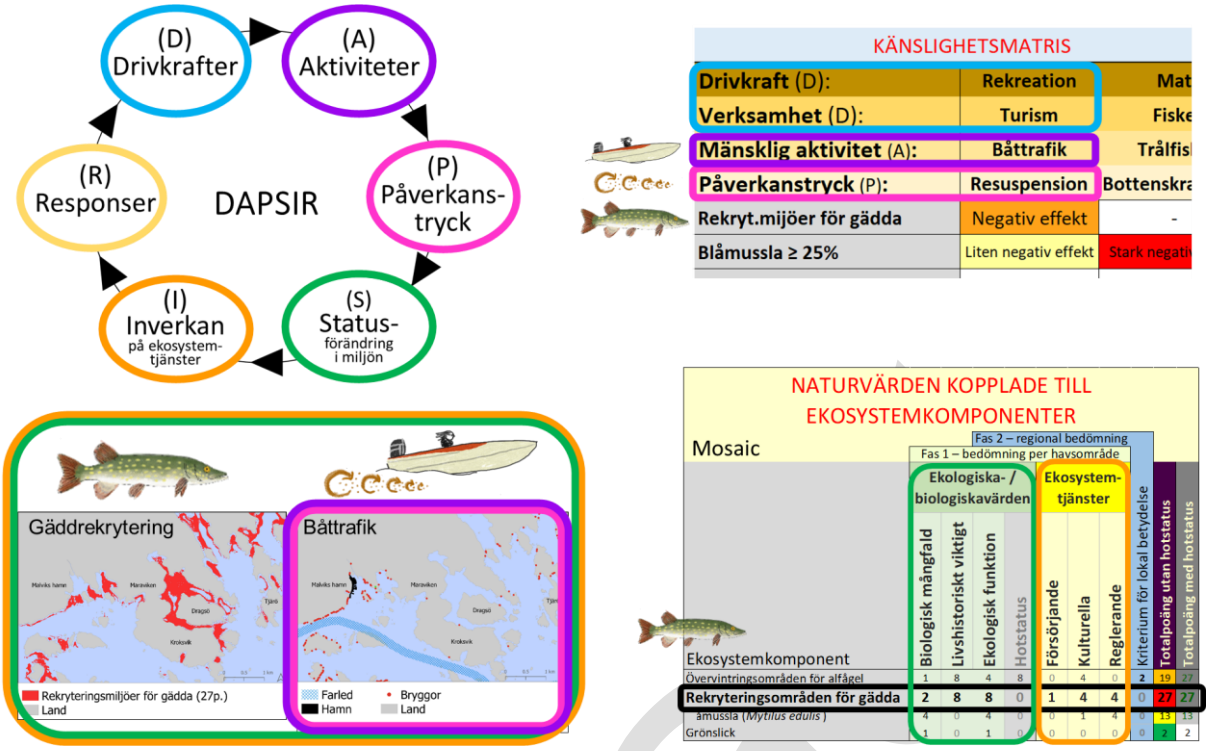

Figur 5. Ramverket DAPSIR är ett analytiskt ramverk som används för att systematiskt beskriva orsakssamband mellan samhällsutveckling, mänskliga aktiviteter, deras miljöpåverkan, tillståndet i miljön och vilka åtgärder som behövs för att hantera problemen. Med stöd av känslighetsmatriser och naturvärden framtagna i verktyget Mosaic (se sid 26) kan man bedöma utefter DAPSIR-modellen om en nettopositiv effekt sker i ett potentiellt OECM-områden. Detta görs genom att kombinera information som visar hur känsliga ekosystemkomponenter (arter och livsmiljöer) är för olika mänskliga drivkrafter (D), aktiviteter (A) och påverkanstryck (P) med information om naturvärden kopplade till dessa ekosystemkomponenter – både ekologiska-/biologiska värden (S) och värden kopplade till ekosystemtjänster (I), kan man genom att studera förändring i påverkanstryck i det potentiella OECM-området och närvarande ekosystemkomponenter få en indikation om statusförändring i miljön (S) och inverkan på ekosystemtjänster (I). Om det finns flera ekosystemkomponenter och förändrade påverkanstryck kan detta vägas samman för att se om en nettopositiv påverkan sker eller inte. Denna analys stödjer också identifieringen av vilken respons (R) som skulle ge önskad effekt när orsakssambanden är så tydliga.

I utkastet av den fördjupade bedömningen används känslighetsmatrisen från Helcoms tredje holistiska bedömning av Östersjön (HOLAS 3)[21]. Känslighetsmatrisen används för att bedöma om det potentiella OECM:et och dess förvaltning medför ett ökat eller minskat påverkanstryck på områdets identifierade naturvärden. Resultatet dokumenteras i matrisen enligt figur 6.

5.2 Matrisens struktur

Figur 6 visar schematiskt modellen för den fördjupade bedömningen. Matrisen består av:

- en x-axel med ekosystemkomponenter (primärt med prioriterade/preciserade bevarandevärden)[22],
- en y-axel med påverkansfaktorer och förändring av påverkanstryck i området jämfört med utanför, och

[21] HELCOM (2023). Thematic assessment of spatial distribution of pressures and impacts 2016–2021. Baltic Sea Environment Proceedings No. 189. Tillgänglig via Helcoms webbplats: https://helcom.fi/wp-content/uploads/2023/03/HELCOM-Thematic-assessment-of-spatial-distribution-of-pressures-and-impacts-2016-2021.pdf

[22]

- en bedömning i varje cell av det potentiella OECM:ets effekt, uttryckt som numeriska värden från –1 till +1. Detta görs med stöd av en känslighetsmatris.
- Längst ned i matrisen summeras nettoeffekten per ekosystemkomponent. Dessa summeringar kan sedan kombineras med den aktuella ekosystemkomponentens naturvärdespoäng enligt Mosaic för att få en indikation på om det potentiella OECM:et har (netto)positiv påverkan på biologisk mångfald, ekosystemtjänster och funktioner (se faktarutan om Mosaic på sid 26).

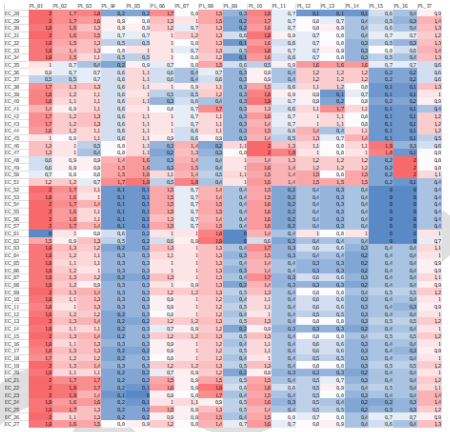

Känslighetsmatris efter HELCOM (2023)

Ekosystemkomponeter (arter och livsmiljöer) primärt prioriterade/preciserade bevarandevärden		Blåmusselbäddar	Ängar av fintrådiga alger	Kärnområde för tumlare	Övervintringsområde för alfågel	...
Förekomst i området (3 °-skala: ovanlig; vanlig; dominerande)		Dominerande	Ovanlig	Ovanlig	Vanlig	...
Skillnad i påverkanstryck i området jämfört med utanför (5°-skala)	**Påverkansfaktor**					
Mycket lägre	Fysisk störning					
Något lägre	Impulsivt ljud					
Försummbar skillnad	Bottentrålning					
Något högre	Syresättning av botten					
Mycket högre	Tillkomst av hårdytor					
...	...					
Summa skyddseffekt (+) eller negativ påverkan (-):		Σ =	Σ =	Σ =	Σ =	...
Prioritering baserat på Mosaics naturvärdespoäng:		15	3	22	25	...

Potentiella OECM:ets effekt	Ökad negativ påverkan				Obetydlig	Ökad skyddseffekt			
	Mycket stor (-1)	Stor (-0,66)	Måttlig (-0,33)	Liten (0,11)	Försumbar (0)	Liten (0,11)	Måttlig (0,33)	Stor (0,66)	Mycket stor (1)

Indikativt resultat om det potentiella OECM:ets påverkan på biologisk mångfald och eventuella bidrag till nätverket av marina skyddade områden

Figur 6. Schematisk illustration av modellen för den fördjupade bedömningen av potentiella OECM-områden. Matrisen kombinerar information om förekomst av ekosystemkomponenter (arter och livsmiljöer; särskilt viktigt att alla närvarande prioriterade/preciserade bevarandevärden inkluderas), förändring av påverkanstryck i området jämfört med utanför samt en känslighetsbedömning, och visar att denna information vägs samman och används för att beräkna vilken effekt det potentiella OECM:et har per ekosystemkomponent. Påverkansfaktorer kan både vara negativa och positiva för biologisk mångfald. Effekten per ekosystemkomponent viktas därefter mot ekosystemkomponenternas vikt för biologisk mångfald och ekosystemtjäsnter, baserat på naturvärdespoäng framtagna i Mosaic (se figur 5 och faktaruta om Mosaic på sid 26). Detta ger en samlad indikation på om området har en tillräckligt positiv effekt på biologisk mångfald, ekosystemtjänster och funktioner för att kunna erkännas som ett OECM.

5.3 Steg 1 Identifiera ekosystemkomponenter (arter och livsmiljöer)

I ett första steg listas de ekosystemkomponenter (arter och livsmiljöer) som är relevanta i området. Det är av särskild vikt att närvarande prioriterade/preciserade bevarandevärden[23] identifieras och listas. Det kan till exempel vara:

- habitat, som blåmusselbäddar, blåstångsskog eller ålgräsängar,
- funktionella områden, som rekryteringsområden för fisk, övervintringsområden för sjöfågel eller kärnområden för marina däggdjur,
- särskilt skyddsvärda arter.

För varje ekosystemkomponent bedöms förekomsten i området på en tregradig skala, vilket också framgår av figur 6:

- 1 – ovanlig,
- 2 – vanlig,
- 3 – dominerande.

Förekomsten används dels för att beskriva områdets betydelse för respektive ekosystemkomponent, dels i bedömningen hur stor effekt det potentiella OECM:et har på ekosystemkomponenten.

5.4 Steg 2 Beskriv förändringen av påverkanstryck i området jämfört med utanför (y-axeln)

På y-axeln listas de påverkansfaktorer som är relevanta i området, exempelvis:

- fysisk störning,
- fysisk förlust,
- impulsivt undervattensljud,
- bottentrålning,
- farliga ämnen och andra utsläpp,
- syresättning av botten, och
- tillkomst av hårdytor.

Utkast

[23] Med prioriterade/preciserade bevarandevärden avses de ekosystemkomponenter som pekas ut som särskilt viktiga att beakta i planering och förvaltning av marina skyddade områden i respektive havsområde. I Västerhavet benämns de prioriterade bevarandevärden, medan i Bottniska viken och Egentliga Östersjön benämns de preciserade bevarandevärden. De prioriterade bevarandevärdena framgår av Strategi för skydd och förvaltning av marina miljöer och arter i Västerhavet och finns tillgängliga här: https://www.lansstyrelsen.se/download/18.8cd5a1b19362fb4fc2217/1732533250236/Strategi%20f%C3%B6r%20skydd%20och%20f%C3%B6rvaltning%20av%20marina%20milj%C3%B6er%20och%20arter%20i%20V%C3%A4sterhavet.pdf De preciserade bevarandevärdena framgår av de regionala planerna för marint områdesskydd för Bottniska viken respektive Egentliga Östersjön, se: https://www.havochvatten.se/arter-och-livsmiljoer/atgarder-skydd-och-rapportering/skyddade-omraden/marina-skyddade-omraden/ramverk-for-marint-omradesskydd.html

Påverkansfaktorerna kan både ha negativ påverkan och positiv påverkan (så som skötselåtgärder). För varje påverkansfaktor bedöms skillnaden av dess omfattning (tryck) i området jämfört med utanför området på en femgradig skala:

- mycket lägre,
- något lägre,
- försumbar skillnad,
- något högre,
- mycket högre.

Skalan beskriver alltså hur området förhåller sig till sin omgivning – inte den absoluta nivån på påverkanstrycket.

5.5 Steg 3 Bedöm det potentiella OECM:ets effekt per kombination

I nästa steg bedöms hur det potentiella OECM:et påverkar relationen mellan olika påverkansfaktorer och ekosystemkomponenter (arter och livsmiljöer). Detta görs för varje vit cell i matrisen efter uppställningen som de färgglada rutorna visar (se figur 6).

För varje kombination bedöms om det potentiella OECM:et innebär:

- en skyddseffekt (genom att reducera negativa påverkanstryck eller genom positiv påverkan av tex skötselåtgärder)
- en obetydlig/försumbar förändring, eller
- en ökad negativ påverkan.

Bedömningen görs i två steg:

1. Bedömning baseras på hur känslig en ekosystemkomponent är för ett förekommande påverkanstryck (information från känslighetsmatrisen) och hur det potentiella OECM:et påverkar om påverkanstrycket (minskar eller ökar). Alternativ om en positiv påverkan sker på ekosystemkomponenten.
2. Översättning till numeriska värden, enligt skalan i figur 6:
   - Mycket stor ökad negativ påverkan: –1,00
   - Stor ökad negativ påverkan: –0,66
   - Måttlig ökad negativ påverkan: –0,33
   - Liten ökad negativ påverkan: –0,1
   - Obetydlig/försumbar påverkan: 0
   - Liten skyddseffekt (reducerat tryck): +0,11
   - Måttlig skyddseffekt: +0,33
   - Stor skyddseffekt: +0,66
   - Mycket stor skyddseffekt: +1,00

De numeriska värdena möjliggör en jämförelse av effekter mellan olika ekosystemkomponenter och mellan olika områden på ett transparent sätt.

utkast

5.6 Steg 4 Summering per ekosystemkomponent

När samtliga celler är ifyllda summeras värdena för varje ekosystemkomponent (art eller livsmiljö), vilket illustreras i figur 6. Summan ger en grov uppskattning av OECM:ets nettoeffekt på respektive ekosystemkomponent:

- tydligt positiva summor indikerar att åtgärden sammantaget bedöms ha en skyddseffekt,
- summor nära noll indikerar att effekten är obetydlig eller svår att skilja från noll,
- tydligt negativa summor indikerar att åtgärden sammantaget bedöms medföra en ökad negativ påverkan.

5.7 Prioritering i kombination med Mosaics naturvärdespoäng

Slutligen kombineras resultatet per ekosystemkomponent (art eller livsmiljö) med Mosaics naturvärdespoäng (se faktaruta om Mosaic på sid 26). Figuren illustrerar detta genom raden ”Prioritering baserat på Mosaics naturvärdespoäng” under summorna. Nettoeffekten för respektive ekosystemkomponent (art eller livsmiljö) viktas mot hur prioriterad komponenten är, baserat på naturvärdespoäng framtagna i Mosaic. Syftet är att få en samlad bild av hur det aktuella området påverkar de ekosystemkomponenter (arter och livsmiljöer) som är viktigast att skydda baserat på dess naturvärde och bidrag till den biologiska mångfalden, ekosystemtjänster och funktioner. Ett område som har påvisbar positiv effekt på arter och livsmiljöer som är viktiga att skydda ur ett biologiskmångfaldsperspektiv skulle kunna erkännas som ett OECM om de positiva effekterna överväger, trots förekommande svag negativ påverkan.

Grundtanken är att:

- områden med höga naturvärden och tydligt positiv nettoeffekt av OECM:et bör prioriteras högt för erkännande,
- områden med lägre naturvärden eller svagare/osäker positiv nettoeffekt kan bedömas som lägre prioriterade,
- områden där matrisen visar en neutral eller negativ nettoeffekt för ekosystemkomponenter i behov av skydd bör i inte erkännas som OECM.

Genom att kombinera naturvärdesinformation och nettoeffekt uppnås en mer nyanserad prioritering som speglar både vikten av det som ska skyddas och hur effektiv den aktuella åtgärden bedöms vara.

Resultatet dokumenteras kortfattat, till exempel i form av en text där de viktigaste positiva respektive negativa effekterna lyfts fram för olika ekosystemkomponenter, tillsammans med en bedömning av den samlade nettoeffekten för området.

Utkast

5.8 Osäkerheter och begränsningar

Metoden är avsedd att ge en strukturerad och transparent bedömning, men den är inte en strikt kvantitativ modell. Resultaten påverkas av:

- kvaliteten på underlagsdata (karterade arter och livsmiljöer, påverkansfaktorer, övervakning),
- hur väl känslighetsmatrisen speglar lokala förhållanden,
- bedömningar vid klassning av påverkanstryck och vid val av effektkategori i matrisen.

Det är därför viktigt att:

- dokumentera antaganden och underlag tydligt,
- använda metoden som ett beslutsstöd, inte som ett automatiskt beslutssystem, och
- vid behov komplettera med ytterligare analyser, platsbesök och dialog med lokala aktörer.

6 Avslutande ord

Denna vägledning samlar de kriterier, begrepp och arbetssteg som används för att identifiera, bedöma, erkänna och följa upp marina OECM:er. Syftet är att ge en gemensam struktur som kan användas av berörda myndigheter, kommuner, verksamhetsutövare och Havs- och vattenmyndigheten i hela kedjan, från tidig idé om ett möjligt OECM till beslut om erkännande och rapportering.

Genom ett gemensamt bedömningsflöde, bedömningsprotokoll och, när det behövs, den modell för fördjupad bedömning som beskrivs i kap 5, skapas bättre förutsättningar för en enhetlig och transparent tillämpning. Metoden är under framtagande och kan användas mer fullt ut när verktyget är färdigutvecklat. Vägledningen kan vid behov uppdateras när nya erfarenheter och underlag tillkommer, så att arbetet med OECM:er successivt kan utvecklas som ett kompletterande verktyg till områdesskydd och bidra till ett mer representativt, funktionellt och ekologiskt sammanhängande nätverk i svenska hav.

Utkast

Underbilagor

Bilagorna till denna bilaga 2 kallas för underbilagor. Dessa utgör

Underbilaga 2.1: Bedömningsprotokoll

Underbilaga 2.2 Exempel på verksamheter och åtgärder (framtagen av extern konsult)

Underbilaga 2.3 Mall för överenskommelse

Skriv baksidestext

Utkast

Vi arbetar för levande hav och vatten

Havs- och vattenmyndigheten, HaV, är en statlig förvaltningsmyndighet inom miljöområdet. Vi arbetar på regeringens uppdrag för bevarande, restaurering och hållbart nyttjande av sjöar, vattendrag, hav och fiskresurserna

Havs och Vatten myndigheten